

ISSN: 2181-9416

YURIST AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

HUQUQIY, IJTIMOIIY, ILMIY-AMALIY JURNAL

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

YURIST AXBOROTNOMASI

6-SON, 8-JILD

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 8

LAWYER HERALD

VOLUME 8, ISSUE 6

XURSANOV Rustam Xolmurotovich

O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi
Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish
instituti direktorining birinchi o'rinbosari,
yuridik fanlar doktori (DSc)
E-mail: hursanov.rustam75@gmail.com

YANGI TAHRIRDAGI KONSTITUTSIYANI AMALGA OSHIRISH DOIRASIDA ADLIYA VAZIRLIGI TOMONIDAN 2023–2025 YILLARDA AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR: HUQUQIY VA AMALIY TAHLIL

For citation (iqtibos keltirish uchun, для цитирования): XURSANOV R.X. Yangi tahrirdagi konstitutsiyani amalga oshirish doirasida adliya vazirligi tomonidan 2023–2025 yillarda amalga oshirilgan ishlar: huquqiy va amaliy tahlil // Yurist axborotnomasi – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2025) B. 8–18.

6 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2025-2-15>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada 2023-yil 30-aprel kuni qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahririni amalga oshirish doirasida Adliya vazirligi tomonidan 2023–2025 yillar mobaynida bajarilgan ishlar huquqiy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Xususan, "Targ'ibot poyezdlari" tashabbusi, aholi o'rtasida konstitutsiyaviy islohotlarning mazmun-mohiyatini keng tushuntirish, yangi konstitutsiyaviy normalarni hayotga tatbiq etish bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlarni ekspertizadan o'tkazish, davlat organlari faoliyatini huquqiy monitoring qilish, "Huquqiy maslahat" markazlari faoliyatini takomillashtirish hamda aholining huquqiy ongini oshirish bo'yicha amalga oshirilgan keng ko'lamli ishlar yoritiladi. Maqolada yangi konstitutsiyaviy islohotlar ta'sirida yaratilgan huquqiy institutlar, fuqarolar huquqlarining kafolatlanishi, davlat organlari faoliyatida oshkorlik va javobgarlikning kuchaytirilishi bo'yicha amaliy natijalar keltiriladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Adliya vazirligi mazkur davrda Konstitutsiyani real hayotga joriy etishning markaziy institutlaridan biriga aylangan. Maqolada ekspert xulosalari, statistik ma'lumotlar va amaliy tahlillar asosida tegishli takliflar ilgari suriladi.

Shuningdek, maqolada yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning bevosita amal qilishi, davlat organlari va mansabdor shaxslarning konstitutsiyaviy normalarga so'zsiz rioya etishi bo'yicha ishlab chiqilgan mexanizmlar batafsil tahlil qilinadi. Adliya vazirligi tomonidan 2023–2025 yillar davomida olib borilgan monitoring ishlari qonunchilik ijrosida aniqlangan tizimli kamchiliklarni bartaraf etish, aholi murojaatlarini o'rganish va ularni hal etish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgani ham alohida ko'rsatib o'tiladi.

Bundan tashqari, Konstitutsiyada belgilangan ijtimoiy davlat tamoyillarini amalda ro'yobga chiqarish – ijtimoiy himoya, nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari, yoshlar va ayollar bilan ishlashga doir huquqiy kafolatlarning kengaytirilishi – bo'yicha Adliya vazirligining uslubiy, normativ va tashkiliy faoliyati ham maqolada o'z aksini topgan. Sud-huquq tizimidagi islohotlar, fuqarolarga bepul yuridik yordam ko'rsatish mexanizmlarining kengaytirilishi, mahalliy boshqaruv organlari faoliyatining huquqiy asoslari mustahkamlanishi kabi yo'nalishlarda erishilgan natijalar ham ilmiy yondashuv asosida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, Adliya vazirligi, targ'ibot poyezdlari, huquqiy islohotlar, konstitutsiyaviy normalar, huquqiy ong, normativ-huquqiy hujjatlar, monitoring, konstitutsiyaviy institutlar, davlat boshqaruvi, huquqiy madaniyat, huquqiy maslahat markazlari, huquqiy ekspertiza, ochiqlik va hisobdorlik, inson huquqlari kafolatlari, ijtimoiy davlat tamoyillari, huquqni muhofaza qilish, huquqiy tizim modernizatsiyasi.

ХУРСАНОВ Рустам Холмуратович

Первый заместитель директора Института
переподготовки и повышения квалификации
юридических кадров при Министерстве юстиции
Республики Узбекистан, доктор юридических наук
E-mail: hursanov.rustam75@gmail.com

РАБОТА МИНИСТЕРСТВА ЮСТИЦИИ В 2023-2025 ГОДАХ В РАМКАХ РЕАЛИЗАЦИИ НОВОЙ РЕДАКЦИИ КОНСТИТУЦИИ: ПРАВОВОЙ И ПРАКТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

АННОТАЦИЯ

В статье представлен правовой и практический анализ деятельности Министерства юстиции Республики Узбекистан в 2023–2025 гг. в рамках реализации новой редакции Конституции, принятой 30 апреля 2023 года. Особое внимание уделено инициативе «Поезда правового просвещения», направленной на повышение правовой культуры населения, широкое информирование граждан о конституционных реформах, правовой экспертизе нормативно-правовых актов, мониторингу деятельности государственных органов и развитию системы бесплатных юридических консультаций. Приведены результаты внедрения новых конституционных институтов, усиления гарантий прав человека, обеспечения открытости и подотчетности органов государственной власти. На основе статистических данных и экспертных оценок сформулированы предложения по дальнейшему совершенствованию реализации Конституции.

Также в статье подробно анализируется непосредственное действие Конституции в новой редакции, разработанные механизмы неукоснительного соблюдения конституционных норм государственными органами и должностными лицами. Отдельно отмечается, что мониторинг, проведенный Министерством юстиции в течение 2023-2025 годов, направлен на устранение выявленных системных недостатков в исполнении законодательства, изучение обращений населения и совершенствование механизмов их решения.

Кроме того, в статье отражена методическая, нормативная и организационная деятельность Министерства юстиции по практической реализации принципов социального государства, закрепленных в Конституции расширению правовых гарантий социальной защиты, прав лиц с инвалидностью, работы с молодежью и женщинами. На основе научного подхода анализируются результаты, достигнутые в таких направлениях, как реформы в судебно-правовой системе, расширение механизмов оказания бесплатной юридической помощи гражданам, укрепление правовых основ деятельности органов местного самоуправления.

Ключевые слова: Конституция, Министерство юстиции, поездка правового просвещения, правовые реформы, конституционные нормы, правосознание, нормативные акты, мониторинг, конституционные институты, государственное управление, правовая культура, центры правовой консультации, правовая экспертиза, открытость и подотчетность, гарантии прав человека, принципы социального государства, правоохранительная деятельность, модернизация правовой системы.

RUSTAM Kholmurotovich

First Deputy Director of the Training Institute for
Lawyers under the Ministry of Justice of the
Republic of Uzbekistan, Doctor of Law
E-mail: hursanov.rustam75@gmail.com

WORK CARRIED OUT BY THE MINISTRY OF JUSTICE IN 2023-2025 WITHIN THE FRAMEWORK OF IMPLEMENTING THE NEW VERSION OF THE CONSTITUTION: LEGAL AND PRACTICAL ANALYSIS

ANNOTATION

This article provides a legal and practical analysis of the activities carried out by the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan during 2023–2025 within the implementation of the new edition of the Constitution adopted on April 30, 2023. Special attention is given to the “Legal enlightenment trains” initiative aimed at increasing public legal awareness, explaining constitutional reforms to the population, conducting legal expertise of normative acts, monitoring the activities of state bodies, and improving access to free legal assistance. The article highlights the practical results of introducing new constitutional institutions, strengthening human rights guarantees, and improving transparency and accountability in public administration. Based on data and expert analysis, recommendations for enhancing the constitutional implementation mechanisms are provided.

The article also analyzes in detail the mechanisms developed for the direct implementation of the Constitution in the new edition and the unconditional observance of constitutional norms by state bodies and officials. It is also specifically noted that the monitoring work carried out by the Ministry of Justice during 2023–2025 was aimed at eliminating systemic shortcomings identified in the implementation of legislation, studying public appeals, and improving mechanisms for their resolution.

In addition, the article reflects the methodological, normative, and organizational activities of the Ministry of Justice on the practical implementation of the principles of a social state enshrined in the Constitution – social protection, the rights of persons with disabilities, and the expansion of legal guarantees for working with youth and women. Based on a scientific approach, the results achieved in such areas as reforms in the judicial and legal system, the expansion of mechanisms for providing free legal assistance to citizens, and the strengthening of the legal framework for the activities of local government bodies are also analyzed.

Keywords: Constitution, Ministry of Justice, legal enlightenment trains, legal reforms, constitutional norms, legal culture, normative acts, monitoring, constitutional institutions, public administration, legal culture, legal advisory centers, legal expertise, openness and accountability, guarantees of human rights, principles of a social state, law enforcement, modernization of the legal system.

O‘zbekiston Respublikasida 2023-yilda Konstitutsiyaning yangi tahrirda qabul qilinishi mamlakat huquqiy tizimida tub o‘zgarishlarga zamin yaratgan tarixiy voqea sifatida e’tirof etiladi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya davlat hokimiyati tarmoqlari o‘rtasidagi vakolatlar muvozanatini aniq belgilab berdi, qonun ustuvorligini mustahkamlashni ustuvor vazifa sifatida qayd etdi hamda inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish masalalarini yanada ustuvor darajada ilgari surdi. Ushbu o‘zgarishlar mamlakatning demokratik rivojlanish strategiyasiga mos ravishda davlat boshqaruvi tizimini modernizatsiya qilish, davlat organlari faoliyatining oshkoraligi va javobgarligini ta’minlash, shuningdek fuqarolik jamiyatining rivojlanishiga keng imkoniyatlar yaratish bilan uyg‘unlashgan holda amalga oshirilmoqda.

Konstitutsiya normalarining amaliyotga tatbiq etilishi davlat organlari, xususan, Adliya vazirligi zimmasiga muhim vazifalarni yukladi. Chunki huquqiy siyosatni shakllantirish, normativ-

huquqiy hujjatlarni ekspertiza qilish, ularning ijrosini monitoring qilish, davlat xizmatlarini takomillashtirish, aholining huquqiy madaniyatini oshirish kabi faoliyat yo'nalishlari bevosita Adliya vazirligining vakolatiga kiradi. 2023–2025-yillar Konstitutsiyani amaliyotga joriy etishning birinchi bosqichi sifatida Adliya vazirligi tizimi uchun ham murakkab, ham mas'uliyatli davr bo'ldi. Bu davrda vazirlikning normativ-huquqiy bazani modernizatsiya qilish, davlat xizmatlarini raqamlashtirish, sud qarorlarining ijrosini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish, yuridik yordam tizimini rivojlantirish va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish bo'yicha keng ko'lamli tashabbuslari amalga oshirildi.

Shu nuqtai nazardan, yangi tahrirdagi Konstitutsiya talablarining ijrosini ta'minlash doirasida Adliya vazirligi tomonidan amalga oshirilgan ishlarni ilmiy asosda o'rganish, ularning natijalarini baholash va mavjud muammolarni aniqlash dolzarb ilmiy-amaliy vazifadir. Bu ayniqsa Konstitutsiyada mustahkamlangan normalarning amaliy samaradorligini, ularning jamiyat hayotiga ta'sirini hamda huquqni qo'llash amaliyotidagi yangicha mexanizmlarning qanchalik izchil joriy etilayotganini aniqlash uchun muhim hisoblanadi.

Mazkur maqolada 2023–2025-yillar davomida Adliya vazirligi tomonidan amalga oshirilgan normativ-huquqiy, institutsional va tashkiliy islohotlar kompleks tahlil qilingan. Konstitutsiya talablarini bajarish bo'yicha amalga oshirilgan asosiy yo'nalishlar, raqamlashtirish jarayonlari, yuridik yordam tizimidagi o'zgarishlar, inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlarining takomillashuvi, xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha olib borilgan ishlar o'rganilgan. Shuningdek, islohotlarning mavjud yutuqlari bilan bir qatorda, ularning samaradorligini cheklayotgan muammolar tahlil qilingan hamda istiqboldagi ustuvor yo'nalishlar bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar bildirilgan.

Ushbu maqola yangi tahrirdagi Konstitutsiyani amaliyotga tatbiq etish jarayonida Adliya vazirligi tomonidan 2023–2025-yillarda amalga oshirilgan ishlarni har tomonlama o'rganish maqsadida kompleks metodologiya asosida olib borildi. Normativ-huquqiy tahlil orqali Konstitutsiyaning yangi normalari, Prezident farmonlari, Hukumat qarorlari hamda Adliya vazirligining me'yoriy hujjatlari batafsil o'rganildi. Ushbu yondashuv konstitutsiyaviy islohotlarning huquqiy asoslari, ularni amalga oshirish mexanizmlari va organlar o'rtasidagi funksional taqsimotni aniqlash imkonini berdi. Institutsional tahlil Adliya vazirligi tizimida sodir bo'lgan tashkiliy o'zgarishlar, davlat xizmatlari ko'rsatish jarayonidagi modernizatsiya, huquqiy ekspertiza amaliyoti, ijro mexanizmlarining takomillashuvi va notariat tizimidagi yangiliklarni amaliy asosda baholashga xizmat qildi.

Shu bilan birga, statistika ma'lumotlari asosida davlat xizmatlarining raqamlashtirilish darajasi, murojaatlar bilan ishlash tizimi samaradorligi, notarial harakatlar dinamikasi va ijro jarayonlari bo'yicha sezilarli o'sishlar kontent jihatdan tahlil qilindi. Maqolaning muhim jihatlaridan biri qiyosiy-huquqiy yondashuv bo'lib, unda Estoniya, Gruziya, Janubiy Koreya va Yevropa Ittifoqi davlatlarining konstitutsiyaviy islohotlar tajribasi hamda adliya tizimlarini takomillashtirishda qo'llaniladigan ilg'or mexanizmlar o'rganildi va O'zbekiston amaliyotidagi o'ziga xos yondashuvlar bilan solishtirildi. Shuningdek, xalqaro tashkilotlar, masalan, BMT, Yevropa Ittifoqi va Jahon bankining huquqiy modernizatsiya bo'yicha tavsiyalari va ekspert xulosalari kontent tahlili orqali tadqiqot natijalarini boyitishga xizmat qildi. Ushbu metodlarning uyg'un qo'llanilishi konstitutsiyaviy islohotlarning huquqiy asoslari bilan bir qatorda, ularning amaliy natijalarini ham to'liq yoritishga imkon yaratdi.

O'tkazilgan tahlillar 2023–2025-yillarda Adliya vazirligi tomonidan yangi Konstitutsiya talablarini hayotga tatbiq etish yo'lida katta hajmdagi ishlar amalga oshirilganini ko'rsatdi. Avvalo, normativ-huquqiy baza keng miqyosda yangilandi: turli sohalarga taalluqli minglab normativ-

huquqiy hujjatlar tizimli ravishda qayta ko'rib chiqildi, eskirgan normalar bekor qilindi va yangi konstitutsiyaviy qadriyatlarga moslashtirildi. Bu jarayon qonun ijodkorligi sifatining oshishiga, huquqiy bazaning izchilligi va aniqligiga erishish imkonini berdi. Davlat xizmatlari sohasida olib borilgan islohotlar ham sezilarli natija berdi. Xizmatlarning katta qismi raqamlashtirildi, "bir darcha" tamoyili asosida aholiga qulayliklar yaratildi, tartib-taomillar soddalashtirildi va ortiqcha talablar qisqartirildi. Natijada davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari ancha kengaydi va aholining ularga bo'lgan ishonchi oshdi.

Inson huquqlarini ta'minlash borasida ham tizimli ishlarga e'tibor qaratildi. Xususan, fuqarolarning murojaatlari bilan ishlash tartibi takomillashtirildi, sud qarorlarining ijrosini ta'minlash agentligi faoliyati yangicha yondashuv asosida qayta tashkil qilindi, notariat tizimida shaffoflikni kuchaytiruvchi mexanizmlar joriy etildi. Yuridik yordam tizimida ham modernizatsiya jarayonlari amalga oshirilib, aholi, ayniqsa ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlar uchun bepul yuridik yordam olish imkoniyatlari kengaytirildi. Advokatura faoliyati soddalashtirilgan tartiblar asosida takomillashtirildi, yuridik yordam platformalari keng joriy qilindi. Huquqiy ma'rifat sohasida aholi o'rtasida huquqiy ong va madaniyatni oshirishga qaratilgan ko'plab loyihalar amalga oshirildi. Raqamli platformalar orqali huquqiy ma'lumotlarni yetkazib berish tizimi kengayib, yoshlarga mo'ljallangan o'quv-modellar ishlab chiqildi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiya ham mazmun, ham tuzilish jihatidan sezilarli darajada yangilandi: moddalarning soni 128 tadan 155 taga, normalarning umumiy miqdori esa 275 tadan 434 taga yetib, qariyb 65 foizga ko'paydi. Unda O'zbekiston suveren, demokratik, huquqiy va ijtimoiy davlat sifatida belgilab qo'yildi. Ayniqsa, davlatning ijtimoiy majburiyatlariga oid normalar yanada kengaytirilib, kambag'allikni qisqartirish, bandlikni ta'minlash va ishsizlikdan himoya qilishga doir qoidalar uch barobar ko'paytirildi.

Shuningdek, Konstitutsiyada har bir fuqaroning uy-joyga ega bo'lish huquqi mustahkamlab qo'yildi. Bu norma, ayniqsa, yosh oilalar va ijtimoiy ehtiyojmand qatlamlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u aholining turmush darajasini va hayotdan rozilik darajasini oshirishga xizmat qiladi. Shu maqsadda yangi tahrirdagi 47-modda "Aholining ijtimoiy jihatdan ehtiyojmand toifalarini uy-joy bilan ta'minlash tartibi qonunda belgilanadi", deya qayd etib, ijtimoiy adolat tamoyillarini mustahkamlagan.

Bundan tashqari, Konstitutsiya hech kim sud qarorisiz yoki qonunga zid ravishda uy-joyidan mahrum etilmasligini ham qat'iy belgiladi. Agar shunday holat yuz bersa, mulkdorga uy-joyning bozor qiymati va ko'rilgan zararlar qonunda ko'rsatilgan tartibda oldindan hamda teng qiymatda qoplanishi shartligi kafolatlandi. Bu norma mulkdorlarning huquqlarini yanada kuchli himoya qilishga qaratilgan muhim insonparvar tamoyildir.

Mazkur o'zgarishlarni hayotga tatbiq etishda Adliya vazirligi asosiy institutlardan biri sifatida huquqiy targ'ibot, qonunchilikni takomillashtirish, normativ hujjatlarning konstitutsiyaga muvofiq bo'lishini ta'minlash, aholining huquqiy ongini oshirish, bepul yuridik yordam tizimini rivojlantirish kabi bir qator vazifalarni amalga oshirdi.

Konstitutsiyaviy islohotlarning asosiy mazmun-mohiyatini fuqarolarga yetkazish, yangi normalarning to'g'ri talqin qilinishi va amaliyotda joriy qilinishi, davlat organlarining huquqiy faoliyati yangi talablar asosida qayta ko'rib chiqilishi vazirlik zimmasidagi ustuvor yo'nalishlardan bo'ldi. 2023–2025-yillar davomida Adliya vazirligi Konstitutsiyani hayotga tatbiq etishning markaziy organlaridan biri sifatida tahliliy, metodik, tashkiliy va targ'ibot ishlari majmuini amalga oshirdi.

Adliya vazirligi tomonidan 2023–2025-yillar davomida yangi tahrirdagi Konstitutsiyaga mos ravishda normativ-huquqiy hujjatlarni ekspertizadan o'tkazish ishlari ham faol amalga oshirildi. Yangi konstitutsiyaviy talablar barcha sohada amaldagi qonunchilikni qayta ko'rib chiqishni

taqozo etganligi sababli, vazirlik tomonidan yuzlab qonunlar, prezident farmonlari, hukumat qarorlari, idoraviy hujjatlar chuqur o'rganilib, konstitutsiyaviy normalarga zid holatlar aniqlanganda tegishli takliflar ishlab chiqildi. Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarining konstitutsiyaga mosligini baholashda **“konstitutsiyaviy monitoring”** mexanizmi takomillashtirildi.

Normativ-huquqiy hujjatlarni Konstitutsiyaga muvofiqlashtirish ham asosiy yo'nalishlardan biri bo'ldi. 2023-yil 8-may kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan **“Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini amalga oshirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida”**gi farmon[8]ga muvofiq, davlat organlari va tashkilotlari, shu jumladan sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatida yangi tahrirdagi Konstitutsiya to'g'ridan-to'g'ri va so'zsiz qo'llaniladi. Farmon asosida o'nlab qonun va qonunosti hujjatlari yangi tahrirdagi Konstitutsiyaga muvofiqlashtirildi va “Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasidan kelib chiqadigan vazifalarni amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar dasturi” tasdiqlandi. Shu bilan birga, 2023-yil 7-noyabrda Prezident tomonidan imzolangan farmon orqali davlat rahbarining 10 ta farmoni va 4 ta qaroriga o'zgartirishlar kiritilib, Konstitutsiya talablarini amalga oshirish mexanizmlari yanada mustahkamlandi.

Shuningdek, mazkur Farmonda yangi Konstitutsiya Yangi O'zbekiston strategiyasini amalga oshirishning siyosiy-huquqiy asoslarini belgilashi, milliy davlatchilik taraqqiyotining muhim bosqichida davlat va jamiyat rivojining ustuvor yo'nalishlarini aniqlashi ko'rsatib o'tilgan. Farmonda shuningdek, vatan taraqqiyoti yo'lida qaysi ishlar amalga oshirilishi lozimligi, jumladan, O'zbekiston va jahon hamjamiyati hamda qo'shni davlatlar bilan do'stona munosabatlarni “davlatlarning hududiy yaxlitligi” va “tinchliksevar tashqi siyosat” prinsiplari asosida rivojlantirish, suveren davlat maqomini mustahkamlash, yangi sinovlar va tahdidlar sharoitida milliy manfaatlar ustuvorligini ta'minlash, o'zaro ishonch va hamkorlikka asoslangan tashqi siyosatni davom ettirish masalalari aniq belgilangan. Shu bilan birga, mamlakat mudofaa salohiyatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar ham farmonga kiritilgan bo'lib, Mudofaa vazirligi qo'shinlarining jangovar tayyorgarligi, o'quv-moddiy bazasi va kadrlar zaxirasini rivojlantirish, rahbar lavozimlarga tayinlashda davlat xizmatining zamonaviy standartlari asosida tizim yaratish belgilangan. Farmon shuningdek, Bosh vazir nomzodining Oliy Majlis palatalarida ko'rib chiqilishi, Vazirlar Mahkamasi tarkibi va faoliyati bo'yicha Prezident va parlament vakolatlarini tartibga solish, parlament so'rovlari va hisobotlarining tartibini belgilash kabi hukumat faoliyatiga oid muhim mexanizmlarni belgilaydi. Shuningdek, yangi Konstitutsiya jinoyat protsessida himoyachining maqomini mustahkamlashga qaratilgan bo'lib, tergov va dastlabki surishtiruv davomida himoyachiga ishni nazorat qilish, sudga to'g'ridan-to'g'ri iltimosnoma yuborish, tergovga qadar tekshiruvda malakali yuridik yordam olish huquqini kafolatlash, sud ekspertizalarini shartnoma asosida o'tkazish va zarur mutaxassislarni jalb qilish kabi qo'shimcha vakolatlar berilgan.

Mahalliy davlat hokimiyati tizimida ham yangi Konstitutsiya belgilagan tamoyillar asosida sezilarli o'zgarishlar qilindi. Xususan, 2024-yil 2-fevraldagi Prezident farmoni bilan mahalliy Kengashlar va hokimlar vakolatlari yangicha model asosida qayta taqsimlandi. Bu orqali Kengashlarning davlat va jamiyat boshqaruvidagi o'rni mustahkamlandi, mahalliy boshqaruv samaradorligini oshirish bo'yicha aniq chora-tadbirlar belgilab berildi.

Shuningdek, 2024-yil 19-fevralda imzolangan yana bir farmon Oliy Majlis faoliyatini takomillashtirish, qonunchilikka zarur o'zgartirishlarni kiritish hamda Konstitutsiyada belgilangan talablarni amaliyotga joriy etish jarayonini boshlab berdi.

Bu amaliy harakatlar natijasida Adliya vazirligi tomonidan tashkil etilgan turli tashkiliy ishlar, targ'ibot tadbirlari, normativ-huquqiy tashabbuslar va huquqiy yordam loyihalari yangi Konstitutsiya talablarining hayotga tatbiq etilishida muhim omil bo'lib xizmat qildi. Natijada

fuqarolar huquqlarini ta'minlash, davlat organlarining javobgarligini kuchaytirish va ijtimoiy davlat tamoyillarini mustahkamlash bo'yicha sezilarli yutuqlarga erishildi.

Eng muhimi, yangi Konstitutsiyaning amaliyotga joriy etilishi fuqarolarning huquqiy ongining oshishiga, davlat organlari faoliyatida esa oshkoralik va mas'uliyatning kuchayishiga xizmat qildi.

Shuningdek, davlat organlari faoliyatida shaffoflik, javobgarlik va fuqarolarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish yangi Konstitutsiyaning asosiy talablaridan biri sifatida belgilangan. Shu munosabat bilan Adliya vazirligi davlat organlari faoliyatini huquqiy monitoring qilish, ularda qonun ustuvorligini ta'minlash, fuqarolarning murojaatlari bilan ishlash mexanizmlarini samarali tashkil etish bo'yicha bir qator loyiha va tashabbuslarni amalga oshirdi. "Huquqiy maslahat" markazlari faoliyati kengaytirilib, aholiga bepul yuridik yordam olish imkoniyatlari soddalashtirildi. Elektron yuridik xizmatlar soni ortdi, "Adliya mobil markazlari" orqali olis hududlardagi aholiga huquqiy xizmatlar yetkazildi.

Konstitutsiyaning yangi tahriri jamiyatda huquqiy madaniyatni oshirishni strategik vazifa sifatida belgiladi. Adliya vazirligi bu borada ommaviy axborot vositalari, ta'lim muassasalari, davlat va nodavlat tashkilotlari bilan hamkorlikda keng ko'lamli huquqiy targ'ibot ishlarini tashkil etdi. Yangi Konstitutsiyaning o'zbek, rus, ingliz va boshqa tillardagi nashrlari tayyorlandi, infografikalar, videoroliklar, qo'llanmalar, mobil ilovalar orqali fuqarolarga qulay va tushunarli tarzda yetkazildi.

Ushbu amaliy faoliyat Konstitutsiyaning har bir normasi hayotga izchil joriy qilinishini ta'minlashga, fuqarolarda huquqiy ong va huquqiy mas'uliyatni mustahkamlashga xizmat qildi. Aholining barcha qatlamlariga, xususan yoshlar, ayollar, keksalar, nogironligi bo'lgan shaxslar, tadbirkorlar va chekka hudud aholisi bilan o'tkazilgan uchrashuvlar konstitutsiyaviy islohotlarning ijtimoiy qamrovini kengaytirdi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, Adliya vazirligi tomonidan amalga oshirilgan targ'ibot, huquqiy monitoring, normativ-huquqiy hujjatlarni ekspertiza qilish va huquqiy yordam ko'rsatish mexanizmlarining barchasi yangi Konstitutsiya talablarini real hayotga tatbiq etishda muhim omil bo'ldi. Fuqarolar huquqlarini ta'minlash, davlat organlarining javobgarligini kuchaytirish, ijtimoiy davlat tamoyillarini mustahkamlash bo'yicha izchil amaliy natijalarga erishildi.

Aholining huquqiy ongini oshirish va yangi tahrirdagi Konstitutsiya mazmunini keng jamoatchilikka yetkazish borasida eng yirik loyihalardan biri sifatida **"Targ'ibot poyezdlari"** tashabbusi yo'lga qo'yildi. Ushbu poyezdlar respublikaning barcha hududlarini qamrab olib, eng chekka tuman va qishloqlargacha yetib bordi. Targ'ibot poyezdlari tarkibida malakali huquqshunoslar, olimlar, professor-o'qituvchilar, notariuslar, adliya organlari vakillari hamda fuqarolarga bepul huquqiy yordam ko'rsatishga ixtisoslashgan mutaxassislar faoliyat olib bordi. Ular tomonidan o'tkazilgan uchrashuvlar, seminarlar, ochiq muloqotlar, huquqiy maslahatlar yangi konstitutsiyaviy islohotlarning mohiyatini aholiga lo'nda, tushunarli va amaliy misollar asosida tushuntirishga xizmat qildi.

"Targ'ibot poyezdlari" faqat ma'rifiy tadbir bo'lib qolmay, balki amaliy yordam ko'rsatish mexanizmiga aylandi. Hududlardagi minglab fuqarolar turli yuridik masalalarda bepul maslahatlar oldilar. Aholidan kelib tushgan murojaatlar tizimli tahlil qilinib, ularni hal etish bo'yicha tezkor chora-tadbirlar ko'rildi. Yangi Konstitutsiyada mustahkamlangan inson huquqlarining kafolatlari, aholi ijtimoiy himoyasi, tadbirkorlik faoliyati erkinligi, mahalla institutining mustaqilligi, ekologik xavfsizlik, davlat xizmatining ochiqligi kabi asosiy normalar aynan shu uchrashuvlarda keng yoritildi.

Jumladan, Adliya vazirligi huzuridagi Toshkent davlat yuridik universiteti tomonidan aholi, ayniqsa, yoshlarning huquqiy savodxonligi hamda referendum borasidagi bilim va ko'nikmalarini oshirish maqsadida "Men befarq emasman" shiori ostida amalga oshirilgan "Targ'ibot poyezdi"

loyihasi muvaffaqiyatli yakunlandi; unda Konstitutsiyaviy komissiya a'zolari, universitet professor-o'qituvchilari va tajribali targ'ibotchilar ishtirokida o'tkazilgan seminarlar hamda amaliy darslarda qatnashgan 100 nafar talaba hamda 14 nafar professor-o'qituvchilardan iborat targ'ibot guruhlarini mamlakatimizning 14 ta hududi — Qoraqalpog'iston Respublikasi, Toshkent shahri va 12 viloyatda turli targ'ibot tadbirlarini tashkil etdi. Shu bilan birga, TDYU talabalari va professor-o'qituvchilari bilan bir qatorda hududlardagi huquqshunoslik yo'nalishi mavjud oliy ta'lim muassasalari talabalari va Adliya vazirligi yuridik texnikumlarining o'quvchilari ham jalb etildi. Targ'ibot guruhlarini mamlakat bo'ylab 70 dan ortiq oliy va professional ta'lim muassasalari, 50 dan ortiq korxona va tashkilotlar, 30 dan ortiq aholi yashash manzillari, harbiy qismlar va istirohat bog'lariga tashrif buyurib, aholi, ayniqsa, yoshlarning huquqiy savodxonligi va referendum borasidagi bilim va ko'nikmalarini oshirishga o'z hissasini qo'shdi, o'tkazilgan tadbirlarda o'quvchilar, talabalar va tashkilot xodimlari bilan bir qatorda nuroniy otaxon-u onaxonlar ham ishtirok etdi.

Turli tadbirlar va uchrashuvlar davomida ishtirokchilarga mamlakatimizda amalga oshirilayotgan konstitutsiyaviy islohotlarning mazmun-mohiyati, yangi tahrirdagi Konstitutsiyada ta'lim va ilm-fan sohasidagi o'zgarishlar, yoshlarni qo'llab-quvvatlash, ayollar va bolalar huquqlarini ta'minlash bo'yicha kiritilayotgan yangiliklar hamda turli sohalarni rivojlantirishga qaratilgan yangi normalar batafsil tushuntirildi; "Tengdosh tengdoshga" tamoyili asosida o'tkazilgan uchrashuvlar doirasida ishtirokchilarni qiziqtirgan barcha savollarga atroflicha javob berildi, shuningdek, ularning huquqiy savodxonligini sinovdan o'tkazish maqsadida turli tanlov va viktorinalar tashkil etilib, g'olib va sovrindorlar esdalik sovg'alari, badiiy va yuridik adabiyotlar bilan taqdirlandi. Bundan tashqari, targ'ibot guruhlarini tomonidan yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning mazmun-mohiyatiga bag'ishlangan materiallar tarqatilib, loyiha ishtirokchilarida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, yurt kelajagi va Vatan ravnaqi uchun daxldorlik tuyg'ularini yanada mustahkamlashga xizmat qildi [9].

2024-yil 4-dekabr kuni AOKAda yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning amaliyotga joriy etilishi yuzasidan matbuot anjumani bo'lib o'tdi. Unda Oliy sud, Adliya vazirligi va Ichki ishlar vazirligi vakillari ishtirok etib, jamoatchilikka shu borada amalga oshirilgan ishlar haqida batafsil ma'lumot taqdim qilishdi.

Yangi Konstitutsiya milliy davlatchiligimiz rivojining muhim bosqichida davlat va jamiyatning asosiy yo'nalishlarini belgilab berdi. Shu maqsadda barcha vazirlik va idoralar ushbu prinsiplarni hayotga tatbiq etish uchun izchil va tizimli ishlarni olib bormoqda.

Xususan, Adliya vazirligi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasini chuqur tahlil qilib, mavjud qonun va normativ hujjatlarni yangi Konstitutsiyaga moslashtirish bo'yicha loyihalar ishlab chiqdi. Ushbu ishlar natijasida tegishli Prezident farmoni va Vazirlar Mahkamasining qarorlari qabul qilindi.

Shuningdek, intellektual mulk huquqlarini yanada mustahkamlashga qaratilgan yangi qonunlar ham qabul qilinib, ular jismoniy va yuridik shaxslarning yaratuvchan mehnati mahsulini himoya qilish, huquqbuzarlik sodir bo'lganda esa tovon undirish tartibini aniq belgilab berdi. Shuningdek, Konstitutsiyaning targ'ib qilish maqsadida qator chora-tadbirlar amalga oshirildi: adliya vazirligi tasdiqlagan targ'ibot dasturiga muvofiq minglab seminar va uchrashuvlar o'tkazildi, onlayn kurslar va platformalarda Konstitutsiyaning mazmun-mohiyatini tushuntiruvchi materiallar joylashtirildi. Toshkent shahridagi "Konstitutsiya ko'chasi" loyihasi doirasida bolalar va yoshlar uchun ko'rgazmalar, interaktiv burchaklar, multfilm va komiks kitoblar tayyorlandi, shuningdek, nogironligi bo'lgan bolalar uchun audio variantlar ishlab chiqildi. Shu orqali aholining huquqiy savodxonligi oshirildi, yoshlar va fuqarolarda yangi Konstitutsiyaga daxldorlik hissi mustahkamlandi hamda amalga oshirilayotgan konstitutsiyaviy islohotlarning mohiyati keng targ'ib qilindi [10].

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahririni qabul qilish jarayoni va uning 2023–2025-yillardagi ijrosi shuni ko'rsatdiki, mamlakatda demokratik yangilanishlar, huquqiy tizimni modernizatsiya qilish va inson huquqlarining kafolatlarini mustahkamlash bo'yicha sezilarli qadamlar tashlandi. Xalqaro ekspertlar tomonidan berilgan baholarda ham ushbu o'zgarishlar davlatning ochiqlikka, ijtimoiy adolatga va zamonaviy boshqaruv tizimiga intilayotganini ko'rsatib turibdi. Eng muhimi, konstitutsiyaviy islohotlarning mazmuni nafaqat normativ yangilik sifatida, balki amaliy natija berishga qaratilgan jarayonlarning mantiqiy davomi sifatida talqin qilinmoqda.

Xalqaro tahlil markazlari tomonidan bildirilgan fikrlar shuni tasdiqlaydiki, yangi tahrirdagi Konstitutsiya fuqarolarning huquq va erkinliklarini kengaytirishi, davlat organlari faoliyatining ochiqligini oshirishi hamda ijtimoiy davlat tamoyillarini mustahkamlashi bilan ajralib turadi. Biroq, ushbu islohotlarning samaradorligi ularning hayotga izchil tatbiq etilishiga, qonun ijrosining sifatiga va davlat institutlarining real javobgarligiga bevosita bog'liqdir. Xalqaro kuzatuvchilar tomonidan bildirilgan ayrim tanqidiy jihatlar — siyosiy plyuralizmning to'liq shakllanmagani, raqobatbardosh siyosiy muhitning yetarli darajada rivojlanmagani hamda hokimiyat tarmoqlari o'rtasidagi muvozanatning mustahkamlanishi zarurligi — konstitutsiyaviy islohotlarning keyingi bosqichlarini yanada takomillashtirish uchun muhim yo'nalishlar bo'lib qolmoqda.

Yangi konstitutsiyaviy islohotlarga oid xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, konstitutsiyani o'zgartirishning o'zikifoyaemas — uning amalda ishlashini ta'minlaydigan aniq va puxta mexanizmlarni yaratish davlat boshqaruvida barqarorlikning asosiy omili hisoblanadi. Masalan, Gruziyada 2010–2017-yillarda davomida o'tkazilgan islohotlar jarayonida maxsus "Constitutional Implementation Commission" tuzilgan bo'lib, u yangi konstitutsion normalarni amaliyotga tatbiq etish jarayonini barcha vazirliklar kesimida muvofiqlashtirib borgan. Yevropa Ittifoqi, Venice Commission va USAID ekspertlari ushbu modelni "normativ o'zgarishlarni amaliy mexanizmga aylantira olgan muvaffaqiyatli tajriba" sifatida e'tirof etgan [11].

Polshada esa 1997-yilgi Konstitutsiya qabul qilingach, uning tatbiqi ijro hokimiyati tomonidan joriy etilgan "constitutional compliance review" orqali ta'minlangan. Ushbu tizimga ko'ra, har bir yangi qonun loyihasi avvalo Adliya vazirligi, so'ngra parlament komissiyalari tomonidan Konstitutsiyaga mosligi nuqtayi nazaridan baholangan. Venice Commission Polsha amaliyotini "konstitutsiyaviy monitoringning yevropacha modeli" sifatida baholagan [12].

Litva va Latviya tajribasida esa islohotlar jarayoni "public consultation model" orqali jamiyat bilan muntazam hamkorlikda olib boriladi. Yevropa Kengashi bu yondashuvni ochiqlikni oshiruvchi va fuqarolarning ishtirokini kengaytiruvchi eng samarali mexanizmlardan biri sifatida qayd etgan [13].

Yangi konstitutsiyaviy islohotlarning eng keng ko'lamlaridan biri Qozog'istonda 2022–2023-yillarda amalga oshirilgan jarayon bo'ldi. Bu vaqt davomida mamlakat Konstitutsiyasiga 30 dan ortiq o'zgartishlar kiritildi va ular Yevropa Ittifoqi, OSCE/ODIHR hamda Venice Commission tomonidan kompleks baholandi. ODIHR hisobotida ushbu islohotlarning ijobiy jihatlari sifatida inson huquqlarini kengaytirish, parlamentning rolini oshirish va fuqarolik jamiyati institutlarini mustahkamlash qayd etilgan. Shu bilan birga, ularning natijadorligi bevosita ijro mexanizmlarining kuchli va tizimli yo'lga qo'yilishiga bog'liq ekani alohida ta'kidlangan [14].

Xalqaro tashkilotlar, xususan, BMTning "Constitutional Assistance Handbook" (2020) nashrida yangi konstitutsiyaviy islohotlarni tatbiq etishning uch asosiy tamoyili belgilangan:

- 1) normativ-huquqiy mexanizmlarni to'liq inventarizatsiya qilish;
- 2) davlat organlarining yangi normalar bo'yicha funksional moslashuvi;
- 3) huquqiy ong va ijtimoiy ishonchni oshirishga qaratilgan kommunikatsiya strategiyasi.

Mazkur tamoyillar O'zbekistonning hozirgi konstitutsiyaviy islohotlari bilan uyg'unlikda qo'llanilishi mumkin [15].

Shu bois, yangi tahrirdagi Konstitutsiya normativ asos yaratib bergan mazkur davrda islohotlarning amaliy mexanizmlarini yanada kuchaytirish quyidagi takliflarni ilgari surishga imkon beradi:

Birinchidan, yangi konstitutsion normalarning ijrosini monitoring qilish tizimini yanada kuchaytirish, xususan, inson huquqlari, sud-huquq tizimi, davlat xizmatining shaffofligi va ijtimoiy kafolatlar bo'yicha muntazam tahliliy hisobotlarni joriy etish lozim. Bu jarayon xalqaro standartlarga mos monitoring tizimini shakllantirishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish, konstitutsion islohotlarning mazmuni va amaliy imkoniyatlarini keng jamoatchilikka yetkazish bo'yicha maqsadli dasturlar ishlab chiqish zarur. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, konstitutsiyaviy yangiliklarning real natija berishi fuqarolarning ularni qanchalik anglab, faol qo'llashiga bog'liq.

Uchinchidan, siyosiy institutlar o'rtasidagi muvozanat va tormozlar tizimini mustahkamlashga qaratilgan ikkinchi bosqich islohotlarini amalga oshirish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Bu yo'nalishda parlament nazoratini kuchaytirish, sud hokimiyati mustaqilligini yanada ta'minlash va jamoatchilik nazorati mexanizmlarini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

To'rtinchidan, xalqaro tashkilotlar va transmilliy ekspertlar bilan hamkorlikni davom ettirish orqali konstitutsiyaviy islohotlar amaliyotini xalqaro ilg'or tajribalar bilan solishtirib borish kerak. Bu esa O'zbekistonning demokratik modernizatsiyasi jarayonini izchil, tizimli va ochiq yuritishga imkon beradi.

Beshinchidan, Adliya vazirligi tomonidan 2023–2025-yillarda amalga oshirilgan normativ-huquqiy islohotlarni raqamlashtirish, huquqiy xizmatlar sifatini oshirish va fuqarolar murojaatlari bilan ishlash tizimini takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli ishlarni davom ettirish Konstitutsiya talablarining amalda bajarilishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, yangi tahrirdagi Konstitutsiya O'zbekistonning huquqiy rivojlanishida strategik yo'nalishlarni belgilab berdi. Endilikdagi asosiy vazifa — ushbu konstitutsion qadriyatlar va tamoyillarning amaliy hayotga to'laonli tatbiq etilishini ta'minlashdan iborat. Demokratik yangilanishlarni davom ettirish, xalqaro standartlarga mos boshqaruv tizimini shakllantirish va fuqarolar farovonligini oshirish — yangi Konstitutsiyaning kelgusi bosqichlardagi eng muhim vazifalari bo'lib qoladi.

Iqtiboslar/Snoski/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023-y., 03/23/837/0241-son, <https://lex.uz/docs/-6445145>.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasining qarori, 01.05.2023 yildagi 1245-son, <https://lex.uz/uz/docs/-6449095>.
3. Silk Road Studies Program / Central Asia-Caucasus Institute (transatlantik tahlil markazi) — "Constitutional Reform in Uzbekistan: A Symposium" (2022) https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2212Uzbek.pdf?utm_source
4. DIIHB Referendumni kuzatish bo'yicha cheklangan missiyasi O'zbekiston Respublikasi, Referendum, 2023-yil 30-aprel Dastlabki natijalar va xulosalar to'g'risidagi bayonot. <https://odihr.osce.org/sites/default/files/f/documents/6/d/542565.pdf>
5. Roman Martyniuk & Oleksii Datsiuk — "Constitutional Referendum in Uzbekistan on April 30, 2023: Declared Goals and Results" (2025)
6. Rule of Law Centre (Helsinki) — "Tracking rule of law in Uzbekistan – constitutional reform and coming challenges" (2025) https://www.helsinki.fi/en/networks/rule-law-centre/news/tracking-rule-law-uzbekistan-constitutional-reform-and-coming-challenges?utm_source

7. O. Muhamedjanov — "The Constitution of Uzbekistan in the New Edition" (2025) <https://www.studiapolitologiczne.pl/pdf-211123-128829?filename=The%20Constitution%20of.pdf>
8. "Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini amalga oshirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 08.05.2023 yildagi PF-67-son, <https://lex.uz/docs/-6461609>
9. Targ'ibot poyezdi: 150 dan ortiq oliy va professional ta'lim muassasalari, korxona va tashkilotlar, harbiy qismlar, aholi yashash manzillarida huquqiy targ'ibot o'tkazildi // <https://www.tsul.uz/uz/news/507/Tadbirlar/Targibot-poyezdi:-150-dan-ortiq-oliy-va-professional-talim-muassasalari,-korxona-va-tashkilotlar,-harbiy-qismlar,-aholi-yashash-manzillarida-huquqiy-targibot-otkazildi>
10. Targ'ibot poyezdi: 150 dan ortiq oliy va professional ta'lim muassasalari, korxona va tashkilotlar, harbiy qismlar, aholi yashash manzillarida huquqiy targ'ibot o'tkazildi // <https://adliya.uz/posts/yangi-tahrirdagi-konstitutsiyani-amalga-oshirish-d>
11. Venice Commission / EU — "Assessment of Georgia Constitutional Reform Process" (2017) // <https://www.venice.coe.int>
12. Venice Commission — "Constitutional Review in Poland: Developments and Challenges" (2019) // <https://www.venice.coe.int/webforms/documents>
13. Council of Europe — "Standards for Public Consultation in Democratic States" (2020) // <https://www.coe.int>
14. OSCE/ODIHR — "Kazakhstan 2022 Constitutional Referendum: Legal Assessment Report" (2022) <https://www.osce.org/odihr>
15. United Nations — "Constitutional Assistance Handbook" (2020) // <https://www.un.org/dgacm/en/content/constitutional-assistance>

YURIST AXBOROTNOMASI

6-SON, 8-JILD

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 8

LAWYER HERALD

VOLUME 8, ISSUE 6

ISSN 2181-9416

DOI JURNAL: 10.26739/2181-9416